

RESPECTVOL PROCEDEREN

RESPECTVOL PROCEDEREN

Een pleidooi voor positieve en
holistische justitie

Joëlle COLAES
Hugo LAMON

intersentia

Antwerpen – Cambridge

Respectvol procederen. Een pleidooi voor positieve en holistische justitie
Joëlle Colaes en Hugo Lamon

© 2013 Intersentia
Antwerpen – Cambridge
www.intersentia.be

Cover: Daumier, Honoré (1808-1879) – Les gens de justice – Zeno.org

ISBN 978-94-000-0440-5
D/2013/7849/104
NUR 820

Alle rechten voorbehouden. Behoudens uitdrukkelijk bij wet bepaalde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, op welke wijze ook, zonder de uitdrukkelijke voorafgaande toestemming van de uitgever.

TEN GELEIDE

Mensen maken een nieuwe justitie

“De burger ervaart justitie niet als een efficiënte organisatie”, zo begint dit boek van Joëlle Colaes en Hugo Lamon. “Wij zijn ervan overtuigd dat veel van de actoren van justitie daar zelf veel aan kunnen verhelpen, zelfs zonder grote hervormingen.”

Toen ik dat las, dacht ik: de auteurs nemen me de woorden uit de mond. Ik mag, als minister van Justitie, er prat op gaan eindelijk de hervorming van justitie tot wettekst te hebben gemaakt, na dertig jaar discussie en een oneindige reeks plannen, die inmiddels, zo leer ik uit de inleiding van dit boek, ook gebundeld werden in een academisch dossier.

Toch zal u me nooit horen zeggen dat die hervorming van de wetgeving het alfa en het omega zijn van een nieuwe justitie. De noodzakelijke voorwaarde, jawel, en eindelijk. De architectuur, het kader, de structuur, ongetwijfeld. Een onvolkomen compromis, dat in de toekomst verder verfijnd moet worden, zeer zeker.

Maar wetten en structuren maken geen mensen, zoals ook de auteurs onderliggend voortdurend benadrukken in dit boek. Waar ik van droom, is dat de wetteksten die dertig jaar discussie, aarzelen en twijfelen afronden, het begin mogen zijn van een ware omwenteling. Alleen al de uitvoering en het echt operationeel maken van de hervorming zal minstens een decennium in beslag nemen. Maar vooral is er niets nog dat belet dat de actoren in dat verhaal zelf werk maken van elk hun eigen hervorming.

Het is vooral dit dat ik verhoop, nu eindelijk het effectieve startschot van de justitiehervorming gegeven is en het proces zelf meteen onomkeerbaar is gemaakt: dat de tijd van vitten en klagen de plaats ruimt voor de tijd van aanpakken en opnieuw beginnen. Dat het vaak stoffige en inefficiënte imago van justitie van binnenuit wordt afgeschud, door de vele intelligente en creatieve mensen die ik inmiddels heb leren kennen, maar die voor een stuk ook de gevangenen waren van de verstarring na twee eeuwen Napoleontische justitie.

Het is in die context dat ik dit boek van Joëlle Colaes, die vrederechter is in mijn stad, en van meester Hugo Lamon, uit Hasselt, alleen maar kan aanbevelen. Zij staan niet stil, maar gaan op zoek naar verbetering, zelfs nog voor de justitiehervorming in het parlement voorlag. Zij zoeken naar

nieuwe gedragspatronen die advocaten en magistraten zichzelf kunnen voorschrijven in hun contact met de belangrijkste actor in rechtszaken: de cliënt, de burger, de rechtzoekende.

Zij gaan daarbij een heel stuk verder dan de strikte problematiek van tucht en deontologie, die zij kritisch behandelen. Zij besteden terecht ook heel veel aandacht aan de problematiek van de communicatie, die essentieel is in onze maatschappij aan het begin van de 21ste eeuw.

Centraal staat het begrip 'respect', tot in de titel toe. Het is in wezen samen te vatten als: met elkaar omgaan zoals dat in een beschaafde samenleving hoort. Mekaar beschouwen als partners in een gemeenschappelijk verhaal, hoe conflictueel de posities en de belangen soms ook zijn.

Uiteraard zal niet iedereen het eens zijn met alle stellingen in dit boek. Dat hoort zo in het debat. Maar los daarvan vind ik het belangrijkste in deze de inzet, het streven: mensen van justitie grijpen zelf opportuniteiten aan om hun werkweld te verbeteren, hun beroep te vervolmaken, hun imago op te poetsen. Laat dat de belangrijkste hervorming van justitie zijn.

Annemie Turtelboom
Minister van Justitie

VOORWOORD

We hadden, als we de actuele trends zouden willen volgen, een boek kunnen schrijven met als titel *Mindful procederen*, of misschien zelfs nog beter: *Heartful procederen*. De bedoeling van dit boek is echter niet om een bepaalde trend te volgen. We willen méér dan dat. Zoals Dirk DE WACHTER in zijn boek *Borderline Times. Het einde van de normaliteit*¹ beschrijft, is de marge de ‘mainstream’ geworden. Hetzelfde gebeurt bij justitie: extreme situaties worden in de pers breed uitgesmeerd en worden het uitgangspunt voor impulsieve hervormingen. Dat wordt dan weer blits omschreven als “steekvlamwetgeving”.

Wij kiezen voor een andere invalshoek en willen de aandacht vestigen op kernwaarden en basisprincipes die in deze op gang zijnde “mainstream” verloren dreigen te gaan. We kiezen daarbij voor een dubbele invalshoek: de communicatie tussen de betrokken actoren en de deontologie van de toga-beroepen.

Procederen is per definitie ook de tegenpool van verbondenheid. Procederen heeft altijd met conflict te maken en conflicten betekenen tegenstrijdigheid tussen situaties, doelstellingen, waarden en methodes. Procederen moet er dan toe leiden dat een onafhankelijke derde een beslissing aan partijen oplegt.

De Wiktionary omschrijft het begrip “procederen” als “een rechtsstrijd voeren”, met als voorbeeld: “zij procedeerden vele jaren, maar het resultaat was nihil”. Dit voorbeeld is duidelijk niet metaforisch bedoeld.

Procederen vraagt tijd en kan behoorlijk lang duren. Procederen betekent ook dat er kosten zijn, zowel voor de gebruiker van het systeem als voor de organisator.

Procederen heeft vele gevolgen, zowel voor degene die de procedure aanvangt, als voor degene tegen wie ze wordt gevoerd, maar ook voor degene die bijstand verlenen en voor de omgeving van alle betrokkenen.

Procederen doet velen kreunen. Rechtzoekenden liggen er wakker van, worden er kribbig of depressief van, zeuren over wat er allemaal misloopt enz. Voor hun onmiddellijke omgeving is dit niet altijd gemakkelijk. En als ze bovendien dan, soms na jaren, uiteindelijk de rechtsstrijd gewonnen hebben, kunnen ze wel eens overmoedig worden. Als ze daarentegen aan de verliezerskant staan, voelen ze zich bekocht door het systeem.

---

¹ D. DE WACHTER, *Borderline Times*, Tielt, Lannoo, 2012, 12-13.

Procederen kan echter ook op daadwerkelijke en professionele inzet rekenen van vele betrokkenen (de zogenaamde “actoren van justitie”): advocaten die hard werken en daarbij in hun enthousiasme om de cliënt bij te staan al wel eens in een hogere versnelling gaan; magistraten die zich toegewijd en vol professionalisme inzetten voor een degelijke toepassing van de rechtsregels in combinatie met billijkheid en intuïtie voor de ware toedracht.

Advocaten en rechters behoren tot dezelfde juridische wereld, maar ze hebben een wezenlijk andere rol. Van de advocaat wordt gezegd dat hij “partijdig” is, omdat hij opkomt voor de rechtmatige belangen van zijn cliënt. Een magistraat is noodzakelijkerwijze “onpartijdig” en staat boven het gewoel van de partijen.

De publieke opinie heeft geen al te hoge pet over justitie. De justitiebarometers tonen aan dat de burger niet al te veel vertrouwen heeft in het gerecht en dat dit vertrouwen ook niet toeneemt. Bovendien roept justitie niet onmiddellijk de perceptie op van een modern en efficiënt overheidsapparaat. Vaak maakt de burger daarbij geen onderscheid tussen de rol van de magistraten en deze van de advocaten. De togadragers delen allemaal in de klappen.

Er worden dan ook al geruime tijd allerhande hervormingsplannen aangekondigd, waarbij dan wordt verwezen naar het meten van de werklast van magistraten, doorgedreven management op de rechtbanken en andere structurele hervormingen. Over die grote gerechtelijke hervorming wordt al decennia getwist.

De hele reeks hervormingsvoorstellen is overigens zelf ook al voorwerp van wetenschappelijk onderzoek. Enige tijd geleden verscheen het verslagboek van het congres van 30 november 2011 van de Koninklijke Vlaamse Academie van België voor Wetenschappen en Kunsten met als titel “De gerechtelijke hervorming”. Dat boek beoogt een daadwerkelijke bijdrage te leveren aan de besluitvorming die op het gebied van justitiebeleid zal moeten gebeuren en behandelt uiteenlopende onderwerpen, zoals onder meer de administratieve en private rechtsbedeling, de eenheidsrechtbank en het management van rechtscolleges.

Intussen wordt op het terrein verder gewerkt. Het valt ons op dat vele erg gemotiveerde magistraten en advocaten zich bewust zijn van hun maatschappelijke verantwoordelijkheid en niet wachten op die hervormingen. De individuele actoren van justitie (en dat zijn er héél wat: magistraten, advocaten, griffiers en griffiemedewerkers, gerechtsdeurwaarders, gerechtsdeskundigen, notarissen, ...) roeien met de riemen die ze aangereikt (of

juist niet aangereikt) krijgen. Ze hebben noch zelf noch als beroepsgroep daadwerkelijke invloed op de reeds decennia aangekondigde, opgehemelde en/of verguisde hervorming van “justitie”. Zij moeten het doen binnen het bestaande kader en als er ooit effectief eens een doordachte grote hervorming komt, zullen ze het opnieuw doen in dat nieuwe kader. Willen of niet.

Dit boek wil focussen op de kernwaarden en de basisprincipes die individuele actoren bij het voeren van een proces altijd en overal in acht zouden moeten nemen, ongeacht de vorm waarin de wetgever de procedure heeft geregeld of nog zal regelen. Over die waarden en principes gaat onderhavig boek.

We hebben dit boek samen geschreven, omdat onze oproep zich ook hoofdzakelijk richt tot advocaten en magistraten. Beiden schrijven op persoonlijke titel en vanuit hun persoonlijk engagement.

Het boek richt zich tot alle actoren van justitie en wil hen een spiegel voorhouden, die hen ertoe moet aanzetten niet langer te wachten tot de Grote Hervorming een feit is door nu reeds zelf te werken aan de grote interne hervorming. Het boek is een aanzet tot actiegerichte reflectie. De aanzet die hiertoe in het laatste hoofdstuk wordt gegeven, vervangt uiteraard niet het bestaande deontologische kader (zoals de deontologische gids voor magistraten), maar is er eerder een aanvulling op.

Dit boek kwam tot stand na ettelijke gesprekken tussen de auteurs. Joëlle Colaes inspireerde voornamelijk hoofdstuk 2, terwijl hoofdstukken 1 en 3 hoofdzakelijk van de hand van Hugo Lamon zijn. Hoofdstuk 4 is het gevolg van een uitvoerige gezamenlijke reflectie.

De auteurs danken Halima Manti voor haar logistieke bijdrage (in het bijzonder met betrekking tot de voetnoten in dit boek) en directeur Edith Van Den Broeck van het Instituut voor Gerechtelijke Opleiding, en uitgever Pascale Van Houtte voor hun enthousiasme voor het project “respectvol procederen”.

Joelle Colaes

Hugo Lamon

Antwerpen/Hasselt, juli 2013

OVER DE AUTEURS

Joëlle COLAES (licentiaat rechten R.U.G.) was assistente rechten aan de U.I.A. van 1978 tot 1982. Ze was tevens 18 jaar advocaat aan de Antwerpse balie en o.m. de eerste vrouwelijke voorzitter van de Vlaamse Conferentie in 1995-1996. Sinds 1999 is ze magistraat en sedert 2003 vrederechter te Antwerpen. Ze maakte enkele jaren deel uit van de Adviesraad voor de Magistratuur en geeft al twintig jaar opleidingen inzake juridische communicatie aan advocaten en magistraten. Ze publiceerde zowel over juridisch ‘technische’ onderwerpen als over juridische communicatie.

Hugo LAMON is sinds 1986 advocaat en sinds 2007 plaatsvervangend rechter in de rechtbank van koophandel te Hasselt. Hij was daarnaast ook achter-eenvolgens praktijkassistent L.U.C. (thans Universiteit Hasselt) (1992-2000), bestuurder van de Vereniging en later de Orde van Vlaamse Balies (1998-2008) en lid van de Hoge Raad voor de Justitie (2008-20012). Hij schreef eerder o.m. de boeken *Een advocaat in de spiegel* (2004) en *De Kwaaië tante Justitie* (2008). Hij publiceerde o.m. over deontologie en handelsrecht. Er verschijnen ook regelmatig opiniestukken over de juridische actualiteit van zijn hand.

INHOUD

<i>Ten geleide</i>	v
<i>Voorwoord</i>	vii
<i>Over de auteurs</i>	xi

Hoofdstuk 1

Bij wijze van inleiding: respect anders bekeken	1
--	---

Hoofdstuk 2

Communicatie en procesvoering	7
1. Inleiding	7
1.1. Institutioneel kader van procesvoering	7
1.2. Maatschappelijke evoluties	10
2. Procederen: conflict	13
2.1. Inleiding	13
2.2. Tijdlijn	18
2.2.1. Algemeen	18
2.2.2. In het kader van procesvoering	20
3. Hedendaagse vaststellingen	25
3.1. Inleiding	25
3.2. Mondelinge communicatie	26
3.3. Schriftelijke communicatie	27
4. Basisprincipes van communicatie	30
4.1. Algemeen	30
4.2. In het kader van procesvoering	32
4.3. Bewust communiceren	34
5. Concrete toepassing in de procesvoering	36
6. Reflectie	39

Hoofdstuk 3

De positieve deontologie als oproep	47
1. Inleiding	47
2. De rol van de advocaat	48
2.1. Deontologisch kader	48

2.2. Recente evoluties in de deontologie	51
2.3. De zoektocht naar positieve normen	54
3. De rol van de magistraat	57
3.1. Het klassieke tuchtrecht	57
3.2. Evolutie via codificatie	60
4. Positieve deontologie: de deontologie heruitgevonden.	68
4.1. Positieve deontologie: een nieuwe invalshoek	68
4.2. De invloed van andere disciplines	71

Hoofdstuk 4

(Een poging tot) praktische conclusies	75
1. Een holistische benadering	75
2. Een holistisch actieplan	79
2.1. Respect in de relatie tussen advocaat en cliënt: een vertrouwensrelatie	79
2.2. Respect in de relatie tussen advocaten onderling: een deontologische relatie	95
2.3. Respect in de relatie tussen de advocaat en de rechter: een zakelijke relatie (professionele conflictbeslechting)	98
2.4. Respect in de relatie tussen de magistraat en de rechtzoekende: een relatie van openbare dienstverlening	101